

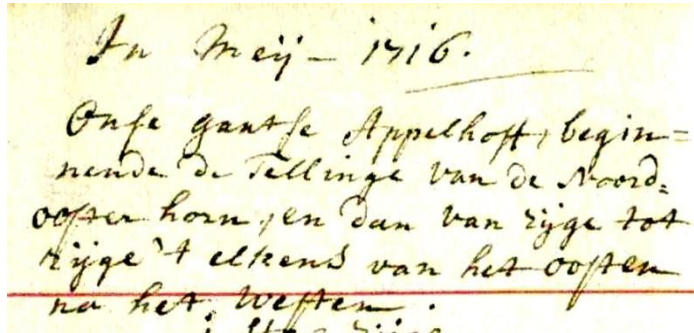
DE HERINRICHTING VAN DE APPELHOF.

De geschiedenis van de boomgaard tot 2012.

Nadat het Nijsinghhuis in volle glorie gerestaureerd was ontstonden plannen in het aangrenzende gebied, dat bijna 100 jaar eigendom was van de Nijsingh's, een museum met een museumtuin op te zetten. Bij de ontwikkeling van die plannen speelde de geschiedenis een belangrijke rol.

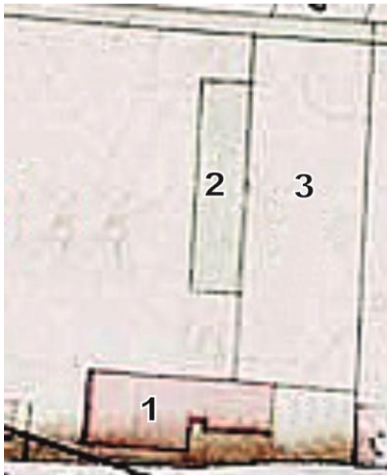
In archiefstukken uit 1646, toen het landgoed nog eigendom was van schulte Jan Alting wordt al melding gemaakt van belastingvordering op een appelhof, die dus behoorlijk groot moet zijn geweest (Bos e. a., 1989). De ligging is niet bekend.

Uit een aantekeningenboekje van Johan Ludolf Nijsingh, waarin hij hun appelhof in 1716 beschrijft, blijkt dat daar 255 fruitbomen stonden. Die was dus heel groot en moet wel een oppervlak van 2 tot 2,5 hectare gehad hebben. De locatie wordt helaas ook hier niet vermeld.

Begin beschrijving appelhof uit het boekje van Johan Ludolf Nijsing.

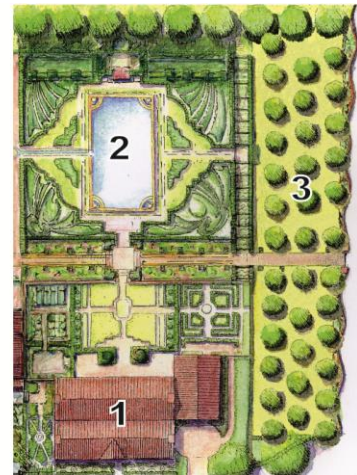
Pas op de kadasterkaarten van 1832 is te zien waar de toenmalige, veel kleinere boomgaard gesitueerd was. Dat was dicht bij het Nijsinghhuis en na het verkrijgen van een klein stukje grond kon de huidige boomgaard daar worden aangelegd op bijna dezelfde plaats als in 1832.

Kadasterkaart van 1832

Luchtfoto begin 2000.
Het Nijsinghhuis (1), de vijver (2) en de boomgaard (3),
De luchtfoto is in perspectief iets vertekend).

Plattegrond 2007.

De appelhof tot 2012.

Om de boomgaard een bij het Nijsinghhuis passend historisch karakter te geven is gekozen voor het planten van hoogstambomen van niet moderne rassen.

Zo staat er bijvoorbeeld de *Zomerkroon*, waarvan de herkomst onbekend is en die in 1758 al door Knoop is beschreven, de veel jongere *Notarisappel* die in 1890 door Notaris v.d. Ham in Lunteren is gekweekt en als jongste de *McIntosh Rogers*, die door Rogers in Amerika werd geteeld.

En zo ontstond een mooie boomgaard met een rijk assortiment appels en enkele peren met een historisch karakter.

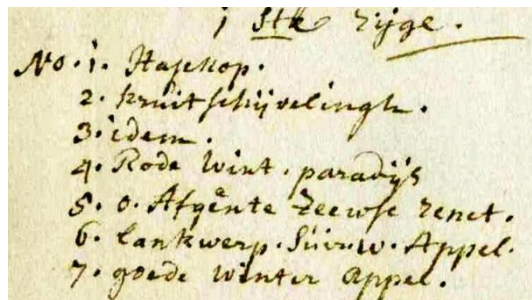
De royale opbrengst kon bovendien in het café goed worden gebruikt.

Er kleefde maar één klein nadeel aan: voor hoogstam rassen stonden de bomen eigenlijk te dicht op elkaar. Daardoor moet te drastisch gesnoeid worden, wat de bomen beschadigt.

Nieuwe plannen door Nijsingh's boekje.

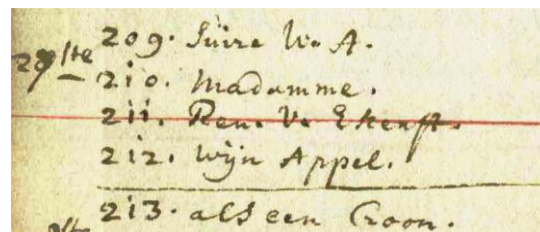
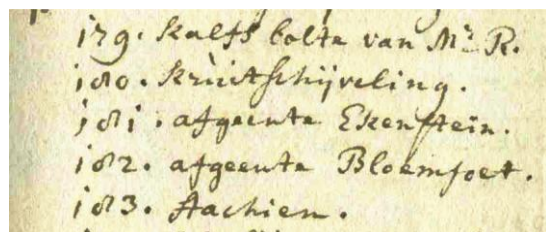
Nadere bestudering van het boekje van Johan Ludolf Nijsing, waarin hij alle 255 bomen stuk voor stuk beschrijft, leverde verrassende informatie.

Zo bleek hij zelf erg geïnteresseerd te zijn in de fruitteelt. Zijn appelhof was geen productieboomgaard, waar normaal slechts een paar rassen staan, maar het was een enorme verzameling waar ook nog uitgebreid werd geëxperimenteerd en waar nieuwe rassen werden gekweekt. Dat blijkt duidelijk uit de aantekeningen. In deze afbeelding zijn bijvoorbeeld de *Hazekop* (1), de *Kruitschijveling* (2), en de *Rode Winterparadijs* (3) echte rassen, die toen algemeen gebruikt werden. Dat geldt ook voor de *Zeeuwse Reinete* (5), die hij kennelijk aan het enten was.

De laatste twee, de *Langwerpige Zure Winterappel* (6) en de *Goede Winterappel* (7) zijn kennelijk nieuwe naamloze zaailingen, waarvan hij de eigenschappen weergeeft.

Een bijzondere vondst in Nijsingh's boekje is de *Reinete van Ekenstein*, als pas geënte boom op nr. 181 en als volwassen boom op nr. 211.

Eén van de belangrijkste historische fruitboeken, "De Nederlandsche Boomgaard" (S. Berghuis 1868) vermeldt over de *Reinete van Ekenstein*: "Gewonnen door Jhr. O.R. Alberda van Ekenstein, die enthout heeft afgestaan aan de vroegere firma H. Ottolander & Zonen te Boskoop." En in "Nederlandsche Fruitsoorten" (R. Lijsten en A. Beeftink 1942) staat: "Gewonnen door Jhr. O. R. Alberda van Ekenstein omstreeks 1830." Uit Nijsingh's boekje blijkt nu dat de *Reinete van Ekenstein* al meer dan 100 jaar eerder in zijn boomgaard stond. Kennelijk heeft dus een voorvader van Jhr. O.R. Alberda van Ekenstein hem al voor het eerst gekweekt en bomen of enthout aan Nijsingh doorgegeven.

Tijdens het bestuderen van de enorme hoeveelheid historisch-pomologische informatie in Nijsingh's aantekeningen kwam al gauw de vraag op: "Zou er van andere boomgaarden uit die tijd ook zoveel informatie bewaard gebleven zijn?"

De verrassende conclusie die daarover, na het raadplagen van allerlei bronnen, moest worden getrokken was dat er van geen enkele boomgaard uit die tijd een volledige rassenlijst bewaard is.

Zelfs van de boomgaard in de Mariënburg bij Leeuwarden, de lusthof van prinses Maria Louise van Hessen-Kassel, is niets bekend. Dat is verwonderlijk omdat die werd beheerd door Johann Hermann Knoop, die de allereerste geïllustreerde wetenschappelijke beschrijvingen publiceerde van appel- en perenrassen in Europa en verder nog vele boeken op zijn naam heeft staan.

Dat leidde al gauw tot de vraag: "Zou het niet mooi zijn om hier, in de appelhof bij het Nijsinghshuis, alleen rassen te hebben die er ook al in Nijsingh's tijd stonden?" Een vraag die massaal met ja beantwoord werd!

De start van de nieuwe appelhof.

De eerste stap die daarvoor moest worden gezet was uitzoeken welke bomen uit Nijsingh's appelhof in die tijd algemeen gebruikte rassen waren. Dat gebeurde door de namen te vergelijken met oude literatuur, zoals *Pomologia* (Knoop 1758) en *Pomologia Batava* (van Noort 1830).

Vervolgens moest uitgezocht worden of de gekozen rassen ergens in historische collectie-boomgaarden aanwezig waren. En dat was het geval bij de collectie van Borg Verhildersum in Leens, De POM in Noord Holland en Wageningen Universiteit. Zij waren alle drie bereid om ons enthout beschikbaar te stellen, waarvoor wij hen zeer dankbaar zijn. En daarmee startten wij de kweek van "Nijsingh's Appelhof".

Appels en peren kunnen niet doorgekweekt worden door zaaien. Het resultaat is dan altijd bomen met heel andere vruchten dan die van de moederboom, die bijna altijd ook nog van slechte kwaliteit zijn. Om de eigenschappen te behouden moet er worden geënt.

1. Daarvoor wordt een jong boompje 15 cm boven de grond schuin afgesneden.
2. Vervolgens wordt een éénjarig takje van het te kweken ras, de ent, op dezelfde manier schuin gesneden.
3. Daarna wordt de ent zo op het snijvlak van het onderstammetje geplaatst dat de bast zoveel mogelijk op elkaar aansluit.
4. De ent wordt met raffia vastgebonden.
5. Tenslotte worden de top van het entje en de entplaats met was of boombalsem ingesmeerd om uitdrogen te voorkomen.

In het voorjaar worden vervolgens alle uitlopende knoppen op het entje op één na weggesnoeid. De overblijvende uitloper vormt dan uiteindelijk de hele boom.

En zo werden in 2008 de bomen voor de nieuwe appelhof geënt en op een kweekveldje geplant.

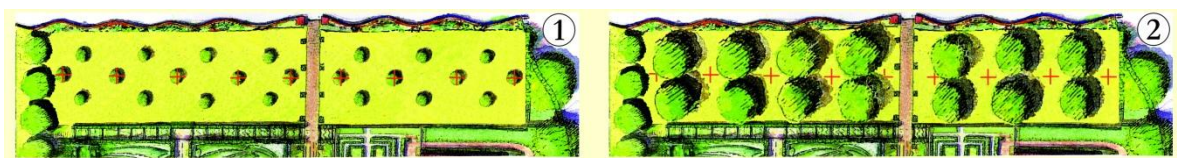
De meeste zijn inmiddels (eind 2012) zo ver gegroeid dat ze op hun definitieve plaats geplant kunnen worden. Daarvoor moet eerst de huidige boomgaard worden verwijderd.

De inrichting van de nieuwe appelhof.

In de huidige appelhof staan waardevolle bomen. Het zou jammer zijn om die tot open haard blokken te gaan verzagen.

Gelukkig hebben een buurtgroep in Zuid Groningen en een fruitboom handelaar in Noord Holland belangstelling voor de te rooien bomen. Als het hen lukt transport te verzorgen zullen deze niet verloren gaan.

Na het verwijderen van de bomen worden de rooi-gaten gevuld en krijgt de grond een half jaar om te stabiliseren en dan worden, in de late herfst, de nieuwe bomen geplaatst.

Het planten gebeurt volgens het door fruitkwekers gehanteerde “blijvers en wijkers” systeem.

Daarbij wordt in drie rijen geplant (1). De bomen in de beide buitenste rijen, de “blijvers”, worden in alle richtingen op de voor volwassen bomen juiste afstand uit elkaar gezet.

Het duurt bij een nieuwe boomgaard echter jaren voordat de bomen zo groot zijn dat die ruimte echt nodig is. Om in die tijd toch zoveel mogelijk opbrengst te krijgen, planten fruitkwekers er een middelste rij met op jonge leeftijd al dragende rassen tussen. Die werden “wijkers” genoemd omdat zij gerooid werden wanneer de bomen volgroeid raakten (2) en elkaar gingen hinderen.

Hier passen wij het “blijvers en wijkers” systeem toe om de heel jonge appelhof in het begin niet een al te kaal uiterlijk te geven.

Een paar voorbeelden van rassen die er komen zijn:

1. Winter Bloemzoete.
2. Rode Herfst-Calville.
3. Princesse Noble.

Afbeeldingen uit: Pomologia. J.H.Knoop 1758.

